KS. JÓZEF HÖLLER C. SS. R.

WSKAZÓWKI
TAK DLA NOWOŻEŃCÓW
JAK I DLA MAŁŻONKÓW.

«Małżeństwo — to sakrament wielki,
a ja, mówię w Chrystusie i w Kościele».
List św. Pawła do Efez. 5. 32.

TARNÓW,
NAKŁADEM KSIĘGARNI ZYGMUNTA JELENIA.
1902.

Nr. 3786.

IMPRIMATUR.

Ab Ordinariatu Eppali

Tarnoviae die 4 Octobris 1901.

† *Leo*
Eppus.

Z Konsystorza Biskupiego

w Tarnowie d. 4 października 1901.

† *Leo*
Eppus.

(L. S.).

KRAKÓW. — DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI.

PRZEDMOWA AUTORA.

Jeśli korzeń jest święty, to i gałęzie są święte, mówi Apostoł narodów w liście do Rzymian (rozdz. XI, w. 16). Korzeniem całego drzewa, mianowicie towarzystwa ludzkiego, jak i wszystkich jego konarów i gałęzi, jest i będzie zawsze małżeństwo. Im wyższe pojęcie ma naród o małżeństwie, im czyściej się do niego przygotowuje, im święciej zawiera związek małżeński i im wierniej i bogobojniej żyje w stanie małżeńskim, tem więcej uporządkowane — żywotniejsze, szczęśliwsze są towarzyskie stosunki tego narodu. Ale i naodwrót, przyczyny dzisiejszego rozluźnienia więzów rodzinnych — przyczyny zepsucia w obywatelskich i gospodarskich stosunkach i rozprzężenia w państwach, przyczyny upadku w zapatrywaniach i w życiu religijnem należy szukać w obecnym upadku i zepsuciu małżeństwa. Jak rzadko można w dzi-

siejszych czasach, nawet u katolików, znaleść to szczytne pojęcie o małżeństwie, któreby odpowiadało świętej wierze, — jak wielu podkopuje sobie na zawsze swoje szczęście małżeńskie przez lekkomyślnie spędzoną młodość, — jak wielu zawiera ten święty związek w sposób niedozwolony, ba nawet występny, a jak wielu wreszcie jest takich, którzy małżeński stan zamieniają sobie sami na piekło. Lecz w życiu błędy mają swoje źródło często w niewiadomości, albo w niedokładnem i błędnem pojmowaniu rzeczy. Tak się też ma dzisiaj i z małżeństwem nawet między katolikami. Gdyby więcej było wiadomości o św. Sakramencie małżeństwa i życie małżeńskie byłoby wtenczas lepsze. Ażeby tę naukę przedewszystkiem dla katolików umożliwić i ułatwić, ma za zadanie niniejszy podręcznik «o małżeństwie». Celem jego jest podać narzeczonym i małżonkom zrozumiałą i o ile możności całą naukę o chrześcijańskiem małżeństwie. Dlatego będzie tu mowa najpierw:

1) o istocie i wielkiej wartości małżeństwa między chrześcijanami; potem

2) o sposobie, jak się do związku małżeńskiego godnie przygotować;

3) jak ten związek w sposób Bogu miły zawrzeć; i wreszcie

4) jak w świętym stanie małżeńskim żyć pobożnie i szczęśliwie.

Oby ta książeczka przyniosła chwałę świętej Rodzinie z Nazaretu, a zbawienie i błogosławieństwo dla wielu katolickich narzeczonych i małżonków.

Mautern w Styryi w uroczystość zaślubin N. M. P. ze św. Józefem. 1899 r.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O istocie małżeństwa.

§. 1. O małżeństwie wogóle.

1. Co się rozumie pod małżeństwem wogóle?

Pod małżeństwem wogóle rozumie się umówione połączenie dwóch osób różnej płci do nierozerwalnego wspólnego pożycia i wychowania dzieci pochodzących z tego związku.

2. Kiedy zostało małżeństwo ustanowione?

Jako naturalne wspólne pożycie między mężem a żoną zostało małżeństwo formalnie ustanowione od samego Stwórcy już po stworzeniu rodzaju ludzkiego w raju, gdy Pan Bóg Ewę z męża Adama stworzył i dał mu za towarzyszkę.

3. Dlaczego małżeństwo zostało ustanowione już przy stworzeniu rodzaju ludzkiego?

Małżeństwo zostało ustanowione już przy stworzeniu rodzaju ludzkiego, ponieważ ten związek jest koniecznie potrzebny do utrzymania i dobra rodzaju ludzkiego.

4. Dlaczego do utrzymania i dobra rodzaju ludzkiego potrzebny jest związek małżeński?

Związek małżeński jest dlatego potrzebny, ponieważ utrzymanie i dobro rodzaju ludzkiego zależy całkowicie od narodzenia — zaopatrzenia i wychowania dzieci; to wszystko zaś, a osobliwie dobre wychowanie dzieci bez małżeństwa jest zagrożone.

5. Czy tedy zakazany związek między osobami, które ze sobą nie są poślubione?

Każdy taki związek, zwany konkubinatem jest bezwarunkowo zakazany, ponieważ takie połączenie sprzeciwia się nietylko prawu chrześcijańskiemu lecz także prawu naturalnemu.

6. Dlaczego także nieślubne połączenie, zwane konkubinatem, sprzeciwia się nietylko prawu chrześcijańskiemu, ale także naturalnemu?

Takie nieślubne połączenie sprzeciwia się dlatego nawet prawu naturalnemu, ponieważ zagraża i bardzo często niweczy główny cel związku, mianowicie utrzymanie, zaopatrzenie, a szczególnie dobre wychowanie dzieci.

§. 2. O małżeństwie chrześcijańskiem.

7. Co uczynił Chrystus Pan dla małżeństwa?

Chrystus Pan:

1) podniósł małżeństwo między chrześcijanami do godności Sakramentu;

2) użyczył mu przez to w wielkiej mierze łask potrzebnych do życia małżeńskiego;

3) nadał mu wskutek tego większego i świętszego znaczenia;

4) przywrócił wogóle w ten sposób małżeństwu jego pierwotną godność, którą przez grzech utraciło.

8. Czem jest przeto małżeństwo ustanowione od Chrystusa Pana?

Od Chrystusa Pana ustanowione małżeństwo jest prawdziwym Sakramentem w którym dwie wolne osoby, mężczyzna i niewiasta nawzajem się poślubiają i otrzymują od Pana Boga łaski, by mogli wypełnić obowiązki swego stanu wiernie aż do śmierci.

9. Jakie łaski złożył Chrystus Pan w Sakramencie małżeństwa?

Chrystus Pan złożył w Sakramencie małżeństwa:

1) pomnożenie łaski poświęcającej;

2) łaskę szczególną do wiernego spełnie-

nia trudnych obowiązków tego nierozerwalnego związku małżeństwa.

10. Jakie wyższe i świętsze znaczenie nadał Chrystus Pan małżeństwu?

Chrystus Pan nadał o tyle wyższe i świętsze znaczenie małżeństwu, o ile podobnem je uczynił do swego życia nierozerwalnie wspólnego ze swoim jedynym Kościołem świętym, tak, że mąż wyobraża Chrystusa, jako głowę Kościoła, a niewiasta Kościół św., jako ciało Chrystusa Pana.

11. Jak przywrócił Chrystus Pan utraconą pierwotną godność małżeństwa?

Chrystus Pan przywrócił pierwotną godność małżeństwa, że w miejsce wielożeństwa i rozwodu u pogan i żydów ustanowił na nowo i na zawsze:

1) jedność i

2) nierozerwalność małżeństwa.

12. Na czem polega jedność chrześcijańskiego małżeństwa?

Jedność chrześcijańskiego małżeństwa polega na tem, że tylko jeden mąż, z jedną tylko niewiastą może się żenić.

13. Na czem polega nierozerwalność chrześcijańskiego małżeństwa?

Nierozerwalność chrześcijańskiego małżeństwa polega na tem, że zawarte ważnie

i już spełnione małżeństwo chrześcijan nie może nigdy być rozerwane inaczej jak tylko przez śmierć jednego z małżonków.

14. Czy nawet Ojciec św. nie może rozwiązać ważnego małżeństwa?

Nie; nawet Ojciec św. nie może zawartego pomiędzy chrześcijanami ważnie i już dopełnionego małżeństwa rozwiązać.

15. Czy może być rozwiązane małżeństwo, które było wprawdzie ważnie zawarte, ale jeszcze nie spełnione?

Tak jest; małżeństwo ważnie wprawdzie zawarte, ale jeszcze niedopełnione może być rozwiązane w dwóch wypadkach, a mianowicie:

1) od Ojca św. z bardzo ważnych przyczyn;

2) przez uroczyste śluby zakonne jednego z małżonków.

16. Czy może być rozwiązane małżeństwo zawarte przez nieochrzczonych przez to, że przyjmą wiarę chrześcijańską?

Tak jest; jeżeli małżeństwo zawarte było przez nieochrzczonych i jedna strona da się później ochrzcić, a druga nie chce z nią razem w religijnym żyć spokoju.

17. Czy władza świecka może rozwiązać małżeństwo chrześcijańskie?

Nie; władza świecka nie może ani żadnem prawem, ani sądownie rozwiązać małżeństwa chrześcijan, bo małżeństwo między chrześcijanami jest i będzie zawsze prawdziwym Sakramentem ustanowionym od Jezusa Chrystusa, a Chrystus Pan nadał władzę sprawowania Sakramentów jedynie tylko Kościołowi św.

CZĘŚĆ DRUGA.

O czasie przygotowawczym do stanu małżeńskiego.

ROZDZIAŁ I.

O czasie dalszego przygotowania do stanu małżeńskiego.

18. Na czem polega dalsze przygotowanie się do stanu małżeńskiego?

Dalsze przygotowanie do stanu małżeńskiego polega na uświęceniu czasu młodości.

19. W jaki sposób uświęca się czas młodości?

Czas młodości uświęca się przez życie pełne wiary, czyste i pracowite.

20. Na czem polega życie pobożne i pełne wiary?

Pobożne i pełne wiary życie polega tak na pielęgnowaniu i ćwiczeniu się w wierze

i modlitwie, jakoteż na przestrzeganiu i zachowywaniu przykazań Bożych i kościelnych.

21. Na czem polega życie czyste?

Czyste życie polega na tem, aby zachowano ciało swe i duszę czystą i nieskalaną, i aby zużytkowano pilnie środki, które przyczyniają się do zachowania tej cnoty.

22. Jakich środków powinno się użyć, aby czystość zachować?

By zachować czystość powinno się:

1) unikać niebezpieczeństw i okoliczności do nieczystości;

2) modlić się o zachowanie czystości i wzmacniać się częstem i godnem przyjmowaniem Sakramentów św.;

3) opierać się szybko pokusom i wzywać z ufnością Jezusa i Maryi;

4) myśleć o tem, iż Bóg wszystko widzi i że w każdej chwili umrzeć można.

23. Jakie są najzwyklejsze niebezpieczeństwa czystości?

Najzwyklejsze niebezpieczeństwa czystości są:

1) obcowanie z nieobyczajnemi osobami w ogóle, w szczególności zaś poufałe obcowanie z osobami drugiej płci, czyli tak zwane bliższe znajomości;

2) sprośne czytania;

3) lekkomyślne zabawy;
4) lenistwo;
5) zbytek w jedzeniu i piciu;

24. Czyż dozwolone zawiązywanie bliższej znajomości?

Tak jest; zawiązywanie bliższej znajomości — chociaż zawsze niebezpieczną jest rzeczą — to jednak pod pewnymi warunkami dozwolone, a nawet potrzebne.

25. Jakie są te warunki?

Warunki, których się wymaga przy dozwoleniu zawiązywania bliższej znajomości są następujące:

1) stanowczy zamiar i wola wstąpienia w stan małżeński;
2) uzasadniony widok, iż można nietylko wkrótce, ale i szczęśliwe zawrzeć małżeństwo;
3) należyte uwzględnienie wiedzy i woli rodziców;
4) stałe postanowienie użycia w obcowaniu tych samych środków ostrożności, których muszą uzyskać i małżonkowie, jak się to jeszcze później powie.

26. Na czem polega życie pracowite?

Życie pracowite polega:

1) na dokładnem wyuczeniu się zajęcia lub rzemiosła;
2) na ubieganiu się o pracę;

3) na pilnem wykonywaniu obowiązków swego powołania.

27. Dlaczego życie w czasie młodości nabożne — pełne wiary — czyste i pracowite jest koniecznem przygotowaniem do małżeństwa?

Życie w czasie młodości nabożne — pełne wiary — czyste i pracowite jest dlatego koniecznem przygotowaniem do szczęśliwego małżeństwa, bo człowiek niereligijny, nieobyczajny i niepracowity

1) staje się wogóle niezdolnym do wstąpienia w stan małżeński;

2) nie daje żadnej rękojmi wypełnienia obowiązków małżeńskich, szczególnie zaś co do wierności małżeńskiej i wychowywania religijnego dzieci;

3) kładzie przez to niejako fundament do nieszczęśliwego pod każdym względem życia familijnego — a osobliwie do zubożenia rodziny.

ROZDZIAŁ II.

O czasie bliższego przygotowania do stanu małżeńskiego.

28. Co się rozumie pod czasem bliższego przygotowania się do małżeństwa?

Rozumie się przez to:

1) Czas począwszy od powzięcia tego zamiaru i postanowienia wstąpienia w stan małżeński aż do zaręczyn;

2) czas od zaręczyn, aż do rzeczywistego zawarcia związku małżeńskiego, albo czas właściwego stanu nowożeńców.

§. 1. O zamiarze i postanowieniu wstąpienia w stan małżeński.

29. Na czem polega zamiar i postanowienie wstąpienia w stan małżeński?

Zamiar i postanowienie wstąpienia w stan małżeński polega na wyborze przyszłego małżonka lub małżonki.

30. Co się ma uwzględnić przy wyborze przyszłego małżonka lub małżonki?

Ma się przytem uwzględnić trzy rzeczy:

1) czy małżeństwo z tą oznaczoną osobą możliwe;

2) czy dozwolone;

3) czy z góry szczęśliwe będzie.

31. Kiedy zawarcie małżeństwa niemożliwe albo niedozwolone?

Zawarcie małżeństwa wtenczas niemożliwe albo niedozwolone, jeżeli zachodzi jaka przeszkoda małżeńska.

32. Co to jest przeszkoda małżeńska i wielorakie są te przeszkody małżeńskie?

Przeszkodami małżeńskiemi są takie okoliczności, które zawarcie małżeństwa czynią nieważnem albo przynajmniej niedozwolonem. Pierwsze nazywają się rozrywające albo unieważniające, drugie tamujące albo wzbraniające przeszkody małżeńskie.

33. Na jakich prawach polegają te przeszkody małżeńskie?

Przeszkody małżeńskie polegają na rozmaitych prawach, a mianowicie:

1) na prawie natury;

2) na prawie Chrystusa Pana naszego;

3) na prawie kościelnem.

34. Dlaczego niektóre przeszkody małżeńskie polegają na prawie natury?

Niektóre przeszkody małżeńskie polegają na prawie natury dlatego, ponieważ małżeństwo, jako prawdziwa umowa już z samej natury — jak każda inna umowa — wymaga warunków prawnych, których brak czyni umowę już samą przez się nieważną.

35. Które są przeszkody małżeńskie wypływające z natury?

Przeszkody małżeńskie wypływające z natury są następujące:

1) brak zezwolenia na małżeństwo z powodu pomyłki, przymusu i bojaźni;

2) duchowa niepoczytalność i cielesna niemoc;

3) pokrewieństwo zachodzące między rodzicami, dziećmi i między rodzeństwem, t. j. między braćmi a siostrami.

36. Jaka przeszkoda zasadza się na prawie Chrystusa i dlaczego?

Na prawie Chrystusa zasadza się przeszkoda istniejącego już związku małżeńskiego z powodu bezwarunkowej jedności i nierozerwalności małżeństwa; Chrystus bowiem ustanowił małżeństwo najdoskonalszym obrazem swego nierozerwalnego połączenia z jednym kościołem.

37. Dlaczego zasadzają się niektóre przeszkody małżeńskie na prawie kościelnem?

Niektóre przeszkody małżeńskie zasadzają się dlatego na prawie kościelnem, bo

1) Chrystus Pan udzielił Kościołowi władzy, a nawet nałożył na niego obowiązek nadawania ustaw dla wszystkich ochrzczonych, jeżeli wymaga tego powszechne dobro;

2) bo małżeństwo pomiędzy chrześcijanami jest sakramentem, a Chrystus powierzył sprawowanie sakramentów Kościołowi.

38. Które są przeszkody najważniejsze małżeńskie kościelne unieważniające?

Najważniejsze kościelne przeszkody małżeńskie unieważniające są następujące:

1) pokrewieństwo i powinowactwo prawne, t. j. ze związku małżeńskiego pochodzące aż do czwartego stopnia włącznie, jakoteż powinowactwo nieprawne, t. j. ze związku nieślubnego pochodzące aż do drugiego stopnia z powodu niedozwolonego obcowania;

2) pokrewieństwo duchowne *a)* między chrzczącym a pochrzestnikiem i jego rodzicami, *b)* między chrzestnymi rodzicami a pochrzestnikiem i tegoż rodzicami; co do bierzmowania zaś: *c)* między trzymającymi do bierzmowania a bierzmowanym i tegoż rodzicami;

3) pokrewieństwo cywilne albo prawne czyli adopcya;

4) brak przepisanej formy;

5) różność religii zachodząca pomiędzy osobą ochrzczoną a nieochrzczoną;

6) wyższe święcenia, mianowicie: subdyakonat, dyakonat i kapłaństwo;

7) uroczyste śluby czystości złożone w jakim zakonie;

8) przyzwoitość publiczna zasadzająca się bądź to na podstawie ważnego lub nieważnego, ale jeszcze niedopełnionego małżeństwa, bądź to na podstawie

ważnych zaręczyn małżeńskich, które zawarto przedtem z pewną osobą spokrewnioną w pierwszym stopniu z osobą narzeczoną;

9) występek, mianowicie: złamanie wiary małżeńskiej, t. j. popełnione ze sobą cudzołostwo, a połączone z obietnicą przyszłych związków małżeńskich i morderstwo jednego z małżonków.

39. Dlaczego pokrewieństwo ustanowił Kościół przeszkodą unieważniającą małżeństwo?

Kościół ustanowił pokrewieństwo przeszkodą unieważniającą małżeństwo z rozmaitych powodów, a mianowicie:

1) z powodu wielkich moralnych niebezpieczeństw, jakichby nastręczyło dozwolenie podobnych małżeństw pożyciu krewnych;

2) z powodu cielesnych i duchownych ułomności dzieci, które — jak to doświadczenie uczy — wynikają często z małżeństw zawieranych pomiędzy krewnymi.

40. Które są najważniejsze kościelne przeszkody małżeńskie tamujące albo wzbraniające?

Najważniejsze kościelne przeszkody małżeńskie tamujące albo wzbraniające są następujące:

1) Istniejące jeszcze a prawnie zawarte zaręczyny z drugą osobą;

2) proste śluby czystości;

3) czas zakazany, t. j. od pierwszej niedzieli Adwentu do święta Trzech Królów i od Środy popielcowej do Niedzieli przewodniej włącznie;

4) odmienne wyznanie chrześcijańskiej religii albo tak zwana przeszkoda małżeństw mieszanych.

41. Co się ma rozumieć przez mieszane małżeństwa?

Przez mieszane małżeństwa rozumie się małżeństwa pomiędzy katolickimi a niekatolickimi chrześcijanami, jednem słowem między katolikami a akatolikami.

42. Dlaczego odmienne wyznanie religii chrześcijańskiej stanowi przeszkodę wzbraniającą małżeństwo?

Odmienne wyznanie chrześcijańskiej religii stanowi dlatego wzbraniającą przeszkodę małżeńską, bo:

1) prawie zawsze wypływają wielkie niebezpieczeństwa dla zbawienia katolickiej strony małżeńskiej i dla dzieci;

2) bo każde wogóle towarzystwo religijne, chcąc się utrzymać, musi zakazać mieszanych małżeństw, o ile z podobnych mał-

żeństw wzrasta zawsze szkoda dla własnej religii.

43. Jakie niebezpieczeństwa przy mieszanych małżeństwach trzeba stanowczo rozważyć?

Przy mieszanych małżeństwach trzeba rozważyć stanowczo następujące niebezpieczeństwa:

1) narażają one stronę katolicką na niebezpieczeństwo wychowania dzieci nie po katolicku i w ten sposób na utratę zbawienia duszy;

2) utrudniają także w pomyślnych okolicznościach katolickie wychowanie dzieci;

3) są powodem częstych niesnasek i indyferentyzmu czyli obojętności religijnej, dlatego Kościół katolicki w żadnym wypadku nie pochwala małżeństw mieszanych i udziela dyspenzy od przeszkody pod względem odmiennego wyznania chrześcijańskiej religii li tylko z ważnych powodów i w razie wypełnienia pewnych warunków.

44 Jakież to są warunki, które w każdym wypadku wypełnić muszą podobnie narzeczeni?

Warunki, które już to dla usunięcia, już to dla złagodzenia wyliczonych wyżej niebezpieczeństw sumiennie wypełnione być

muszą, i których Kościół nigdy opuścić nie może, są następujące:

1) niekatolicka strona musi przyrzec, że strona katolicka w wyznaniu swojej wiary całkowitej będzie używała swobody;

2) obie strony, szczególnie zaś niekatolicka, muszą się surowo zobowiązać, że wszystkie dzieci z tego małżeństwa bez różnicy płci, wychowywane będą w religii katolickiej;

3) strona katolicka musi się zobowiązać, iż działać będzie wedle sił, aby druga strona przekonała się o prawdzie wiary katolickiej i powróciła na łono katolickiego Kościoła.

45. Czy można usunąć przeszkody małżeńskie?

Przeszkód małżeńskich wynikających z prawa natury, jakoteż przeszkody pochodzące z istniejącego już związku małżeńskiego usunąć nie można, przeszkody zaś kościelne może usunąć przez dyspenzę najwyższa Głowa Kościoła Ojciec św. z prawdziwych i bardzo ważnych powodów.

46. Czy ma władza świecka prawo ustanawiania przeszkód, unieważniających małżeństwo i rozstrzygania o ważności małżeństwa?

Nie ma! władza świecka nie ma prawa

ani ustanawiania przeszkód małżeńskich unieważniających, ani rozstrzygania o ważności małżeństwa pomiędzy chrześcijanami, ponieważ małżeństwo pomiędzy chrześcijanami jest sakramentem, a Chrystus powierzył sprawowanie sakramentów li tylko władzy kościelnej.

47. Czy władza świecka nie ma zupełnie żadnego prawa do małżeństwa?

Nie; władza świecka ma prawo:

1) rozstrzygania cywilnych i prawnych skutków małżeństwa;

2) wzbronienia zawarcia małżeństwa pewnym osobom dla powszechnego dobra.

48. Kiedy małżeństwo będzie z góry szczęśliwe?

Małżeństwo będzie wtenczas z góry szczęśliwe, jeżeli obie strony, jak się to wyżej wspomniało:

1) młodość świątobliwie spędziły;

2) w czystym zamiarze prawdziwy cel małżeństwa przed oczyma mają;

3) szczerą miłość i przywiązanie ku sobie żywią;

4) potrzebnymi tak duchowymi jak i cielesnymi przymiotami są wyposażone do wypełnienia obowiązków swego stanu;

5) jeżeli niezbyt wielka różnica pomiędzy

niemi zachodzi pod względem wieku, majątku, wykształcenia i stanu i

6) jeżeli w celu uniknięcia omamień zasiągnęły rady rozsądnych i życzliwych osób.

49. Kogo powinno się zapytać o radę przy wyborze przyszłego małżonka lub małżonki?

Powinno się zapytać o radę:

1) rodziców albo opiekuna;

2) spowiednika;

3) duszpasterza.

§. 2. O zaręczynach.

50. Co to są zaręczyny?

Zaręczyny jest to umowa obopólna, dobrowolna i stanowcza, mocą której dwie bezżenne osoby obojga płci, t. j. mężczyzna i niewiasta przyrzekają zaślubić się w przyszłości.

51. Czy zaręczyny są koniecznie potrzebne przed zawarciem małżeństwa?

Nie; one nie są wprawdzie koniecznie potrzebne, ale zwyczajnie się je zawiera. Nie powinno się zaś nigdy lekkomyślnie zaręczać.

52. W jaki sposób mogą się odbyć zaręczyny?

Zaręczyny mogą się odbyć albo uroczy-

ście przed proboszczem, albo prywatnie, to znaczy, pomiędzy zaręczającemi się osobami.

53. Jakie obowiązki wynikają z zaręczyn?

Z zaręczyn wypływa:

1) ciężki obowiązek narzeczonych, zawarcia pomiędzy sobą małżeństwa w oznaczonym albo w stosownym czasie i wskutek tego

2) surowy zakaz przyrzekania małżeństwa innej osobie i wogóle poufałego obcowania z inną osobą.

54. Czy można jeszcze zaręczyny rozwiązać?

Zaręczyny można rozwiązać:

1) przez wzajemne zezwolenie;

2) przez wstąpienie jednej strony do zakonu;

3) przez wyrok kościelny;

4) przez nastanie takich okoliczności, że za ich przewidzeniem narzeczeni z pewnościąby się nie zaręczyli.

§. 3. O stanie przedślubnym.

55. Co to jest stan przedślubny?

Stanem przedślubnym nazywa się czas pomiędzy zaręczynami a zaślubinami.

56. Co mają czynić narzeczeni albo państwo młode podczas całego swego stanu przedślubnego?

Narzeczeni mają w czasie przedślubnym zachowywać tak samo surową powściągliwość i czystość, jak wogóle osoby wolnego stanu; szczególnie zaś mają zważać na to, by obcowanie ich stało się teraz jeszcze ostrożniejsze i uczciwsze i dlatego powinni:

1) nie za często,

2) nie za poufale i

3) nie sami ze sobą przestawać, ale tylko w obecności pewnych osób.

57. Dlaczego wymaga się uczciwego stanu przedślubnego do błogosławionego zawarcia małżeństwa?

Uczciwego stanu przedślubnego wymaga się dlatego do błogosławionego zawarcia małżeństwa, ponieważ doświadczenie uczy — z niemoralnego przepędzenia tego czasu wynika zwykle nieszczęśliwe małżeństwo.

58. Co mają narzeczeni czynić przed ślubem?

Przed ślubem muszą narzeczeni:

1) postarać się wcześnie o potrzebne świadectwa — szczególnie o metrykę, o świadectwo przynależności, świadectwo stanu wolnego albo o metrykę śmierci jednego z małżonków;

2) muszą poprosić właściwego duszpasterza o przedsięwzięcie tak zwanego egzaminu narzeczonych;

3) muszą odpowiedzieć na zadane pytania z największą szczerością i sumiennością;

4) nie śmią podług surowego prawa kościelnego mieszkać razem pod jednym dachem aż do zaślubienia;

5) muszą uwiadomić jak najrychlej o odkrytej później przeszkodzie, albo może o zmianie mieszkania;

6) mają przyjąć święty Sakrament pokuty i ołtarza godnie i postarać się o świadectwo odbytej spowiedzi;

7) nie mają zaniechać uporządkowania stosunków majątkowych szczerze i życzliwie i zabezpieczyć je dostatecznie na przyszłość.

59. Co obejmuje tak zwany egzamin narzeczonych?

Egzamin narzeczonych obejmuje:

1) zbadanie istniejących może przeszkód małżeńskich w celu ogłoszenia małżeństwa;

2) pytania o najważniejsze prawdy wiary i obyczajów z dziedziny religii;

3) pouczenie o obowiązkach stanu małżeńskiego.

60. W jakim celu przedsiębierze się zapowiedzi?

Zapowiedzi przedsiębierze się li tylko w tym celu, by wykryć t a j n e przeszkody małżeńskie i dlatego obowiązany pod sumie-

niem każdy — kto o nich wie — wyjawić je dość wcześnie duszpasterzowi.

61. Co się ma poradzić pilnie narzeczonym względem spowiedzi świętej przed ich ślubem?

Narzeczonym ma się pilnie poradzić co do spowiedzi świętej:

1) aby zwrócili uwagę spowiednika zaraz na początku na to, iż mają zamiar poślubić się;

2) żeby go poprosili o wysłuchanie spowiedzi z całego życia, by z czystem sercem mogli wstąpić w stan nowy[1]).

---

[1]) Zobacz Rachunek sumienia w Dodatku.

CZĘŚĆ TRZECIA.

O zawarciu małżeństwa.

§. 1. O kościelnem zawarciu związku małżeńskiego.

62. Na czem polega istota zawarcia małżeństwa według nauki Kościoła?

Istota zawarcia małżeństwa polega na dobrowolnem, wzajemnem oświadczeniu narzeczonych, iż mają zamiar zawrzeć ze sobą związek małżeński, a to obustronne wzajemne woli oświadczenie jest znakiem widomym niewidomej łaski sakramentu małżeństwa.

63. Czy się wymaga od ochrzczonych jeszcze coś więcej do ważnego zawarcia związku małżeńskiego?

Tak jest; do ważnego zawarcia związku małżeńskiego wymaga się jeszcze według prawa kościelnego w tych okolicach, gdzie mają znaczenie przepisy świętego kościelnego

Soboru Trydenckiego, aby oświadczenie woli nowożeńców odbyło się w obecności właściwego proboszcza, albo wobec upoważnionego od niego kapłana i dwóch świadków; w innych okolicach zawarcie małżeństwa bez proboszcza i świadków jest wprawdzie ważne, ale niedozwolone i bardzo grzeszne.

64. Czy wystarcza proste oświadczenie woli nowożeńców wobec proboszcza i dwóch świadków?

Wprawdzie wystarcza ono do ważności małżeństwa, ale ponieważ małżeństwo jest świętym sakramentem, dlatego wymaga Kościół do pozwolonego, godnego i błogosławionego zawarcia jego przestrzegania i zachowywania pewnych obrzędów, albo tak zwanych świętych zwyczajów.

65. Które to są te obrzędy albo święte zwyczaje?

One są następujące:

1) zawarcie małżeństwa na świętem miejscu;

2) owe pełne znaczenia obrzędy tak zwanego ślubu przed Mszą św.;

3) tak zwane uroczyste pobłogosławienie nowożeńców podczas Mszy św. czyli «błogosławienie kanoniczne».

66. Na czem polegają obrzędy ślubne?

One polegają na tem, że:

1) kapłan ma krótką przemowę o obowiązkach i łaskach świętego sakramentu małżeństwa;

2) że na pytanie kapłana każda strona oświadczy i wypowie uroczyście swą wolę, iż chce poślubić drugą osobę;

3) że ślubne pierścionki, jako oznaki ustawicznej małżeńskiej miłości i wierności pobłogosławi się i wręczy wzajemnie;

4) że prawe ręce obojga nowożeńców złączone owinie się stułą kapłańską;

5) że w końcu na znak uroczystego zatwierdzenia związku małżeńskiego zrobi kapłan w imię Najśw. Trójcy nad nowożeńcami znak krzyża świętego.

67. Na czem polegają obrzędy uroczystego błogosławieństwa kanonicznego?

One polegają na tem, że:

1) odprawi się szczególna Msza św. za nowożeńców z modlitwami i czytaniami odnoszącemi się do małżeństwa;

2) że kapłan po «Pater noster» zwraca się do klęczących przed nim nowożeńców i prosi w dwóch modlitwach błagalnych o boską pomoc i uświęcenie małżeństwa;

3) że po Komunii kapłana przyjmują sami Komunię św. na znak swego związku zawartego w Chrystusie i z Chrystusem;

4) że kapłan przed błogosławieństwem całego ludu błaga dla nich o dobrodziejstwo licznego potomstwa, o długie życie i o wieczną szczęśliwość.

68. Czy pozwala się na ślub i błogosławienie kanoniczne także poza Mszą św.?

Tak jest; pozwala się na ślub i poza Mszą św.; błogosławienia kanonicznego zaś udziela się li tylko podczas Mszy św.; każde bowiem błogosławieństwo i każda łaska pochodzi i wypływa z ofiary Chrystusa Pana. W niektórych jednak dyecezyach udziela się błogosławienia kanonicznego i poza Mszą św.

69. Czy wszystkim chrześcijańskim nowożeńcom przysługuje prawo ślubu i błogosławienia kanonicznego?

Nie; ale tylko pewnym nowożeńcom i to pod pewnymi warunkami.

70. Którym nowożeńcom nie przynależy kościelne błogosławienie kanoniczne?

Kościelne błogosławienie kanoniczne nie przysługuje:

1) wdowom, które je już raz otrzymały;

2) tym, którzy w tak zwanym czasie zakazanym albo poza Mszą św. związali się węzłem małżeńskim; ci jednak mogą, a nawet powinni otrzymać owe w swej dyecezyi zwykłe błogosławieństwa ślubne, a potem

przy Mszy św. także i właściwe błogosławienie kanoniczne.

71. Którym nowożeńcom ma się jeszcze zaprzeczyć błogosławienia kanonicznego?

Owym nowożeńcom, którzy zawierają tak zwane małżeństwa mieszane, chociażby nawet Ojciec św. udzielił dyspensy od przeszkody kościelnej; Kościół bowiem tylko cierpi — toleruje podobne małżeństwa, ale nie pochwala ich i nie błogosławi nigdy.

72. Którym nowożeńcom musi się wzbronić obok błogosławieństwa kanonicznego także i ślubu w każdym wypadku?

Ma się zaprzeczyć ślubu w każdym wypadku:

1) tym, którzy zawierają małżeństwa mieszane bez dyspenzy papieskiej;

2) jeszcze bardziej tym, którzy zdecydowani są zawrzeć małżeństwo przed duchownym niekatolickim.

73. Czego może Kościół dozwolić takim nowożeńcom?

Aby podobni nowożeńcy mogli przynajmniej zawrzeć ważne małżeństwo — może Kościół zezwolić na tak zwaną bierną asystencyę, to znaczy, może Kościół pozwolić proboszczowi, aby poza domem bożym bez żadnego współ-

działania przysłuchał się tylko obustronnemu wzajemnemu oświadczeniu i wypowiedzeniu woli nowożeńców.

§. 2. O zakazie zawierania małżeństw poza Kościołem.

74. W jaki sposób usiłują zawierać małżeństwa poza Kościołem?

Nowożeńcy usiłują zawrzeć podobne małżeństwo poza Kościołem w ten sposób, że wypowiadają swą wolę, albo

1) przed duchownym niekatolickim, albo

2) przed władzą świecką.

75. Czy dozwala się zawierania małżeństw mieszanych przed duchownym niekatolickim?

Nie! nigdy — przenigdy! zawarcie bowiem małżeństwa, inaczej jak tylko przed własnym proboszczem, wzbronione katolikowi zawsze. Nadto byłoby to formalnem współudziałem w kacerskiej służbie Bożej; dlatego grzeszy podobny katolik nietylko ciężko, ale podpada także karze klątwy kościelnej.

76. Czyż jest podobne małżeństwo zawarte przed niekatolickim duchownym przynajmniej ważne?

Nie! ono jest nieważne i w rzeczywistości niczem nie jest innem, jak tylko prawdziwym konkubinatem z wyjątkiem tylko tych okolic — w których, jak to już powiedziano — nie wymaga się do ważności małżeństwa obecności proboszcza.

77. Co ma czynić katolicka strona, która zawarła niedozwolone a nawet nieważne małżeństwo mieszane, jeżeli pragnie pojednać się z Kościołem?

Jeżeli katolicka strona z Kościołem pragnie się pojednać — ma spełnić następujące rzeczy:

1) powinna się zapytać o radę duszpasterza albo spowiednika z pełnem zaufaniem;

2) ma się oświadczyć gotową naprawić o ile możności zgorszenie dane swem zawarciem małżeństwa i wynikłe z niego złe skutki;

3) musi być zdecydowaną iść za wyrokiem swego biskupa.

78. Czy dozwala się ochrzczonym, aby zawarli tak zwane małżeństwo cywilne, to znaczy, dali się złączyć władzy świeckiej?

Również nie! małżeństwo bowiem pomiędzy ochrzczonymi jest i będzie prawdziwym i wielkim sakramentem w Chrystusie

Panu i w Kościele i nie podlega żadną miarą władzy świeckiej.

79. Czy śmią zaś ochrzczeni w pewnych przecież wypadkach ukazać się przed władzą świecką, w celu wzięcia ślubu cywilnego?

Tak jest. Ochrzczeni mogą ukazać się przed władzą świecką, dla wzięcia ślubu cywilnego wtenczas, jeżeli z jednej strony państwo surowo wymaga cywilnego ślubu, z powodu przyznania cywilnych, prawnych skutków małżeństwa, a z drugiej strony udzielił Kościół na to zezwolenia.

80. Czy śmią w podobnym wypadku nowożeńcy żywić zamiar zawarcia rzeczywistego związku małżeńskiego przed władzą świecką?

Nie! nie śmią żywić zamiaru zawarcia małżeństwa, ale w podobnym wypadku mogą nowożeńcy mieć zamiar spełnienia li tylko czystej zewnętrznej formalności, by w ten sposób zadośćuczynić ustawom państwa, i by ich małżeństwu udzielono także państwowego uznania, razem z cywilnymi i prawnymi skutkami małżeństwa.

81. Czy ci katolicy, którzy tylko przed świecką zwierzchnością swe małżeństwo —

a więc cywilne małżeństwo zawarli — przynajmniej ważnie się poślubili?

Nie! W owych okolicach, gdzie Kościół obecności proboszcza i dwóch świadków wymaga, są poślubieni nieważnie, a ich połączenie pozostanie potem jak i przedtem prawdziwym konkubinatem.

82. Czy ci ważnie się poślubili, którzy w innych okolicach li tylko przed zwierzchnością świecką oświadczyli i wypowiedzieli swą wolę zawarcia rzeczywistego związku małżeńskiego?

Tak jest! Ci są wprawdzie ważnie poślubieni, ale zgrzeszyli przytem ciężko i obowiązani są potem zadośćuczynić Kościołowi dodatkowo.

83. Które są przeto okolice lub kraje, gdzie przy zawieraniu i mieszanych małżeństw wymaga się koniecznie proboszcza, albo dwóch świadków?

Te kraje są następujące:

Większa część Bawaryi — nadreńska prowincya kościelna — Belgia, Luksemburg — cała przedlitawska Austrya, a zatem i Galicya, wyjąwszy części Polski, zabranych pod Prusami i Rosyą!!

84. Co mają tedy nowożeńcy do czynienia bezpośrednio przed lub po cywilnym ślubie?

Nowożeńcy mają w każdym wypadku bezpośrednio przed lub po cywilnym ślubie zawrzeć w sposób prawny małżeństwo rzeczywiste przed swym proboszczem i dwoma świadkami.

CZĘŚĆ CZWARTA.

O uświęceniu stanu małżeńskiego.

85. Na czem polega uświęcenie stanu małżeńskiego?

Uświęcenie stanu małżeńskiego polega:

1) na sumiennem i bogobojnem wypełnianiu bądź to ogólnych chrześcijańskich obowiązków, bądź to poszczególnych obowiązków stanu i

2) na pilnem zużytkowaniu służących potemu środków.

ROZDZIAŁ I.

O obowiązkach stanu małżeńskiego.

86. Wielorakie są obowiązki stanu małżeńskiego?

Obowiązki stanu małżeńskiego są trojakie; one zawierają:

1) obowiązki względem siebie;
2) » » dzieci;
3) » » domowników.

§. 1. O obowiązkach małżonków względem siebie.

87. Jakie obowiązki posiadają małżonkowie względem siebie?

Małżonkowie mają względem siebie:

1) obowiązek szczególnej trwałej miłości,

2) obowiązek zgodnego wspólnego pożycia;

3) obowiązek małżeńskiej wierności.

88. Czego wymaga szczególna trwała miłość małżonków?

Szczególna trwała miłość małżonków wymaga:

1) żeby się wzajemnie w szczególniejszy sposób wysoce poważali, z powodu swego świętego związku;

2) żeby sobie wzajemnie, jako prawdziwi przyjaciele dobrze życzyli, cierpliwie swe błędy znosili i wzajemnie pobłażali;

3) żeby się starali wzajemnie z wszelką troskliwością jedno drugie poprawić i uświęcić;

4) żeby sobie w sposób całkiem bezinteresowny wzajemnie pomagali i także swe cielesne dobro pomnażali.

89. Dlaczego winni sobie małżonkowie tę szczególną-trwałą miłość?

Małżonkowie winni sobie tę szczególną trwałą miłość dlatego, bo

1) związek ich małżeński jest najściślejszym węzłem przyjaźni i małżonkowie, jak stanowią jedno ciało tak i jedno serce i jedną duszę mieć powinni;

2) bo tylko wtenczas ich małżeństwo jest prawdziwym obrazem tego najświętszego związku Chrystusa ze swym św. Kościołem;

3) bo tylko wtenczas małżeństwo może być prawdziwem i trwale szczęśliwem.

90. W jaki sposób mogą małżonkowie zgrzeszyć przeciw tej małżeńskiej miłości?

Małżonkowie mogą grzeszyć przeciw tej małżeńskiej miłości:

1) wstrętem, wzgardą, nielitościwem obchodzeniem się i łajaniem;

2) niecierpliwością, złorzeczeniem, nienawiścią i nieprzyjaźnią;

3) uwiedzeniem do grzechu i przeszkodzeniem w zachowywaniu przykazań bożych i kościelnych;

4) zaniedbywaniem tak cielesnego jak i duchowego dobra małżonka lub małżonki.

91. Czego wymaga małżeńskie wspólne pożycie?

Małżeńskie wspólne pożycie wymaga, aby małżonkowie, z wyjątkiem bardzo ważnych powodów:

1) mieszkali w tym samym domu;

2) brali udział przy tym samym stole i

3) by jedno od drugiego się nie usuwało.

92. Kto może małżonkom udzielić dożywotnego rozłączenia?

Dożywotniego rozłączenia, to znaczy rozwodu co do stołu i łoża może wogóle udzielić małżonkom tylko władza kościelna, żadną zaś miarą zwierzchność świecka; sakrament bowiem małżeński podlega tylko samemu Kościołowi. Pod względem zaś stosunków majątkowych mają się sporne strony zwrócić do świeckich sędziów.

93. Które są grzechy przeciw wspólnemu pożyciu małżonków?

Grzechy przeciw wspólnemu pożyciu małżeńskiemu są następujące:

1) zazdrość i jej spowodowanie wskutek nieroztropnego obcowania;

2) spór i kłótnia;

3) samowolne rozłączenie się co do domu, stołu i łoża.

94. Czego wymaga wierność małżeńska?

Wierność małżeńska wymaga:

1) spełniania obowiązków małżeńskich tak jak Bóg tego chce;

2) unikania każdego cudzołostwa w myśli, żądzy, spojrzeniu i w czynie.

95. Które są grzechy przeciw wierności małżeńskiej?

Grzechy przeciw wierności małżeńskiej są następujące:

1) uporczywa odmowa wypełnienia obowiązku małżeńskiego bez ważnego powodu;

2) ohydny grzech cudzołostwa w myśli, żądzy, spojrzeniu, albo w czynie;

3) występne nadużycie małżeństwa z unikaniem potomstwa;

4) wogóle każdy grzech przeciw małżeńskiej czystości.

96. Dlaczego cudzołostwo jest tak ohydnym grzechem?

Cudzołostwo jest tak ohydnym grzechem:

1) z powodu strasznej złości tego przestępstwa;

2) z powodu jego zbyt złych skutków.

97. Na czem polega straszna złość cudzołostwa?

1) przekracza zuchwale, bardzo ważne i wyraźne przykazanie Boże;

2) obraża ciężko własnego lub obcego małżonka, a nawet obydwóch w ich najświętszem i nieodłącznem prawie;

3) jako chrześcijanin hańbi i niesławi Najświętszy Sakrament.

98. Na czem polegają te zbyt złe skutki cudzołostwa?

Te zbyt złe skutki cudzołostwa polegają na tem, że:

1) węzły miłości małżeńskiej rozluźniają się;

2) że własne i obce dzieci okrywają się niesławą i hańbą;

3) że podkopuje się rodzinne życie, a przez to

4) burzy się całą podstawę ludzkiego towarzystwa.

99. Do czego cudzołożnik surowo obowiązany pod sumieniem?

Cudzołożnik obowiązany surowo pod sumieniem:

1) niewinnego z małżonków, na wypadek gdyby ten dowiedział się o występku, przeprosić na wszelki możliwy sposób, złożyć mu całkowite zadosyćuczynienie i

2) naprawić o ile możności wyrządzoną szkodę.

100. Dlaczego nadużycie małżeństwa jest tak straszną zbrodnią?

Nadużycie małżeństwa uchodzi słusznie za wielką zbrodnię, bo jest:

1) zbrodnią przeciw prawu natury, niweczy się i udaremnia właśnie główny cel małżeństwa i dlatego jest ono:

2) zbrodnią wyrządzoną całemu rodzajowi ludzkiemu, dalej

3) zbrodnią przeciw Boskiej opatrzności, w której się ufności nie pokłada, a w końcu

4) zbrodnią męża przeciw godności i czci swej małżonki.

101. Co musi się sądzić o owych małżonkach, którzy mają liczne rodzeństwo?

Tacy małżonkowie zasługują na cześć i poszanowanie najgłębsze:

1) z powodu swej sumienności i uczciwości;

2) z powodu swej ufności w Bogu pokładanej i swej wielkiej gotowości do poświęcenia się w ponoszeniu ciężarów stanu małżeńskiego;

3) z powodu swego dobroczynnego wpływu na ludzkie społeczeństwo.

102. Jakie poszczególne obowiązki ma małżonek?

Małżonek ma:

1) jako głowa rodziny nietylko prawo, ale także obowiązek rozumnie kierować swą żonę i rozkazywać jej, jednak pamiętać ma, iż nie jest ona żadną miarą służącą w domu, ale równorzędną towarzyszką życia;

2) ma obowiązek starać się o jej utrzymanie i dozwolić jej ubioru odpowiednego do jej stanu;

3) ma obowiązek uprzejmie ją upomnieć, a jeżeli tego potrzeba i surowo skarcić, sam zaś powinien także chętnego użyczać ucha

życzliwym radom i upomnieniom swej małżonki.

103. Jakie poszczególne obowiązki ma małżonka?

Małżonka ma:

1) obowiązek czcić i szanować swego męża, jako głowę rodziny;

2) ma obowiązek słuchać jego poleceń i rozkazów, o ile nie są one grzeszne;

3) ma obowiązek pilnie i przyzwoicie zawiadywać gospodarstwem.

§. 2. O obowiązkach rodziców względem dzieci.

104. Jakie obowiązki mają rodzice względem swych dzieci?

Ponieważ Bóg powierzył rodzicom dzieci z ciałem i duszą i wskutek tego zastępują im miejsce Boga, przeto mają surowy obowiązek starać się o ich duchowe i cielesne dobro, a zwłaszcza przed — przy i po narodzeniu.

105. Które obowiązki mają rodzice względem dzieci przed ich urodzeniem?

Obowiązki te są następujące:

1) Matka musi zważać na to, żeby zbytniem cielesnem natężeniem, niemiernością, albo namiętnością nie narażała na niebezpieczeństwo i nie szkodziła cielesnemu i duchowemu życiu dziecka;

2) Ojciec musi się obchodzić z matką oszczędnie i oględnie;

3) oboje razem mają wyprosić od Boga dzieciom łaskę chrztu św.

Pożądaną także dla matki rzeczą, aby jakiś czas przed porodzeniem z troski o zbawienie swej własnej duszy i swego dziecka, przyjęła najświętsze Sakramenta, i by świętą Komunię ofiarowała za swe dziecko.

106. Jakie obowiązki mają rodzice przy porodzeniu dziecka?

Obowiązki te są następujące:

1) Rodzice mają się postarać wcześnie o katolicką i cnotliwą akuszerkę;

2) mają wyszukać dobrych-katolickich i w nauce wiary dobrze wykształconych rodziców chrzestnych i rozkazać zanieść dziecko co najrychlej do chrztu św. do kościoła;

3) w razie zachodzącego niebezpieczeństwa śmierci, mają surowy obowiązek postarać się dla dziecka przez osobę całkiem pewną o chrzest z wody, albo go sami muszą mu udzielić.

Tego zaś chrztu z wody

4) musi się udzielić każdemu, nawet i najmniejszemu wczesnemu płodowi, jak długo nie zachodzą całkiem pewne znaki śmierci.

107. Czy musi się zanieść dziecko do uroczystego chrztu do kościoła?

Tak! Jest to surowy przepis Kościoła, a nawet na wypadek udzielonego w domu chrztu z wody, powinno się — jeżeli dziecko pozostanie przy życiu — uroczyste obrzędy, o ile możności jak najrychlej w kościele uzupełnić. Ten zaś w niektórych miejscach zakorzeniony zwyczaj tak zwanych chrztów domowych cierpi Kościół li tylko z litości.

108. Co musi ten czynić, kto chrzci?

Ten kto chrzci, musi:

1) mieć mniemanie, iż chrzci rzeczywiście, to znaczy, musi to czynić, co Kościół czyni;

2) musi osobę, którą chrzci, naturalną wodą polać;

3) podczas polewania wymawiać słowa: «Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha św.».

109. Które są najpierwsze obowiązki matki względem dziecka?

Matka ma obowiązek:

1) żywić sama dziecko, jeżeli to dla niej możliwą rzeczą;

2) strzedz się w owym czasie szczególnie wszelkiej namiętności;

3) na wypadek choroby może dziecko powierzyć li tylko mamce o nieskazitelnych obyczajach.

110. Które są inne obowiązki rodziców względem swych dzieci, dotyczące ciała?

Rodzice muszą swe dzieci:

1) zachowywać przy życiu, przy zdrowiu, przy prostych członkach i przy zdrowych zmysłach;

2) w czasie ich niemowlęctwa żywić je i pielęgnować;

3) przyzwyczajać je od młodości do pracy pożytecznej, stosownie do ich sił;

4) dozwolić im wyuczyć się przyzwoitego jakiego rzemiosła lub zatrudnienia, albo umieścić ich w jakim uczciwym stanie;

5) zaoszczędzić im coś, jeśli można pozostawić.

111. Jakie obowiązki mają rodzice względem swych dzieci co do duszy?

Rodzice powinni swoje dzieci:

1) wcześnie w prawdziwej religii wychować i wykształcić;

2) przyzwyczajać ich do uczynków religijnych, szczególnie do codziennej modlitwy, do słuchania Mszy św. i kazania, do przyjmowania Sakramentów św. i zachęcać ich do ćwiczenia cnót chrześcijańskich;

3) udzielić im wskazówek lub dać ich komu

na naukę, by sobie przyswoili pożyteczne wiadomości;

4) występować wcześnie, wytrwale i stanowczo przeciw złym skłonnościom dzieci i przyzwyczajać je do przezwyciężania i zaparcia siebie;

5) czuwać nad niemi, by w grzech nie popadły;

6) skarcić ich po popełnionych błędach i podług przewinienia surowo a zarazem łagodnie ukarać;

7) przyświecać im dobrym przykładem;

8) wspomagać ich radą i czynem;

9) modlić się za nich.

112. Jakie prawa przysługują rodzicom co do szkoły?

Ponieważ dzieci należą najpierw do rodziców, dlatego już z natury mają następujące nieodzowne prawa:

1) mają prawo wychowywać i kształcić swe dzieci sami, jeżeli są zdolni do tego;

2) jeżeli zaś nie — to mają prawo postarać się na swe miejsce o stosownego wychowawcę i nauczyciela dla swych dzieci;

3) nie są zaś w stanie i tego uczynić, wtenczas mają prawo posyłać swe dzieci do wspólnych szkół, a mianowicie do takich, które uważają za odpowiednie;

4) przy panującym przymusie szkolnym

i przy wysokich podatkach, mają święte prawo zażądać od państwa takich szkół, które dają zupełnie pewną rękojmię, że ich dzieci zostaną w nich dobrze wykształcone i religijnie i moralnie wychowane, i dlatego posiadają rodzice

5) niezaprzeczone prawo nie pozwalać na na to, by im narzucano jakichkolwiek niebezpiecznych nauczycieli — lub niebezpieczne środki nauki i urządzenia szkolne.

113. Jakie obowiązki mają rodzice co do szkoły?

Ponieważ szkoła przeznaczona na to, aby dopomagała rodzicom niezamożnym we wychowywaniu i nauce, dlatego mają w tym razie względem Boga i dzieci

1) obowiązek postarać się o prawdziwie dobrą szkołę, posyłać do niej pilnie swe dzieci i wspomagać nauczycieli o ile możności przez domowe wychowanie;

2) w braku dobrych szkół są obowiązani użyć wszelkich środków obywatelom dozwolonych, by otrzymali prawdziwie dobre szkoły;

3) tymczasem zaś nie śmią powierzać swych dzieci szkole, która albo wiarę, albo dobre obyczaje na niebezpieczeństwo naraża;

4) jeżeli zmuszeni będą posyłać dzieci do

szkoły, która zaniedbuje religijno-moralnego wychowania, wtenczas mają obowiązek z podwojoną gorliwością wynagrodzić to w domu i nakłonić dzieci do pilniejszego jeszcze uczęszczania na kazania i naukę chrześcijańską.

114. Na co mają rodzice zważać przy wyborze stanu u swych dzieci?

Ponieważ troska o szczęśliwy wybór stanu u dzieci po wychowaniu najważniejszym jest rodziców obowiązkiem, dlatego mają przytem na następujące zważać rzeczy:

1) nie śmią się nigdy przytem kierować żądzą sławy lub chciwością;

2) nie śmią także zbytnio ograniczać wolności dzieci, zwłaszcza wtenczas nie — jeżeli się rozchodzi o wybór kapłaństwa, życia zakonnego lub małżeństwa;

3) mają zaś obowiązek wspomagać swe dzieci radą i czynem;

4) powinni je powstrzymywać od wyboru stanu — widocznie i jawnie nieszczęśliwego.

§. 3. O obowiązkach małżonków względem swych domowników.

115. Jakie obowiązki mają małżonkowie względem swych domowników?

Obowiązki te są podług okoliczności trojakie:

1) obowiązek względem swych własnych rodziców;

2) obowiązek względem swych świekrów (t. j. względem rodziców męża lub żony);

3) obowiązek względem sług.

116. Jakie obowiązki mają małżonkowie względem swych własnych rodziców i względem świekrów, t. j. względem rodziców męża lub żony?

Mają te same obowiązki, jakie mają ich własne dzieci względem nich samych, mianowicie obowiązek czci, poszanowania i miłości.

117. Kiedy grzeszą małżonkowie przeciw czci i poszanowaniu należnem ich własnym rodzicom albo świekrom?

Przeciw ich czci i poszanowaniu grzeszą wtenczas, jeżeli

1) gardzą nimi lub ich się wstydzą;

2) źle o nich mówią, albo z nich szydzą i

3) po grubiańsku, albo krnąbrnie z nimi się obchodzą.

118. Kiedy grzeszą rodzice przeciw miłości należnej ich własnym rodzicom albo świekrom?

Przeciw ich miłości grzeszą, jeżeli

1) mają do nich wstręt, albo życzą im źle;

2) jeżeli ich zasmucają, albo gniewają;

3) jeżeli ich w potrzebie i biedzie nie wspomagają, albo nie znoszą cierpliwie ich ułomności i

4) jeżeli się za nimi nie modlą.

119. Jakie obowiązki mają małżonkowie względem swych sług?

Mają obowiązek starać się o ich duchowe i doczesne dobro.

120. Jakie obowiązki mają małżonkowie względem sług co do ich dobra duchowego?

Mają swe sługi:

1) wysoce szanować i miłować, jako swych braci i siostry w Chrystusie;

2) mają udzielać im potrzebnego czasu do spełnienia obowiązkowych czynności religijnych, a nawet nakłonić ich do tego;

3) nie przymuszać ich w niedzielę i święta do robót zakazanych, ani też nie dozwalać im ich bez powodu;

4) powstrzymywać ich od niebezpieczeństw i od okoliczności do grzechu;

5) w razie potrzeby pouczyć ich i skarcić, a jeżeli się nie zechcą poprawić — ze służby oddalić.

121. Jakie obowiązki mają małżonkowie względem sług co do ich dobra doczesnego?

Powinni swych sług

1) nie obciążać pracą nad siły;

2) dostarczać im zdrowego, dostatecznego pożywienia;

3) wypłacać im w stosownym czasie zasłużoną i należytą nagrodę i

4) pielęgnować ich podczas choroby w sposób chrześcijański.

ROZDZIAŁ II.

O środkach służących do uświęcenia stanu małżeńskiego.

122. Jakie są środki do uświęcenia stanu małżeńskiego?

Środki do uświęcenia stanu małżeńskiego są ogólne i szczególne.

123. Co się ma rozumieć przez ogólne środki do uświęcenia stanu małżeńskiego i które są?

Przez ogólne środki do uświęcenia stanu małżeńskiego rozumie się uporządkowane i pilne użycie owych środków, których każdy chrześcijanin użyć musi do uświęcenia swego życia. Te są następujące:

1) ustawiczne wypełnianie woli Bożej przez zachowywanie przykazań boskich i kościelnych, jakoteż przez poddanie się Jego Opatrzności;

2) pilne ćwiczenie się w modlitwie;

3) uczęszczanie codzienne, a przynajmniej w niedzielę na Mszę świętą i słuchanie kazania;

4) częste i godne przyjmowanie Sakramentów świętych w ciągu roku;

5) spełnianie dobrych uczynków i zwykłych cnót chrześcijańskich.

124. Co się rozumie pod szczególnymi środkami do uświęcenia stanu małżeńskiego, i które są?

Pod szczególnymi środkami do uświęcenia stanu małżeńskiego rozumie się uporządkowane i pilne użycie środków właściwych małżonkom.

Te są następujące:

1) ustawiczne staranie się o wierne wypełnianie wyżej wspomnianych obowiązków i cnót swego stanu;

2) pilne zużytkowanie tych środków, które małżonkom przysługują w szczególniejszy sposób.

125. Które są owe środki, co małżonkom przysługują w szczególniejszy sposób?

Te szczególne środki są następujące:

1) częste odnawianie łaski sakramentalnej św. małżeństwa;

2) pielęgnowanie wspólnego nabożeństwa w domu;

3) utrzymywanie i zachowywanie chrześcijańskiego porządku domowego;

4) współudział na zgromadzeniach stanu i w ich nabożeństwie;

5) gorąca cześć żywiona ku ich świętym patronom stanu do błogosławionej Dziewicy Maryi, do św. Józefa, św. Joachima, św. Anny, do św. Moniki i do św. Jadwigi;

6) wreszcie dla chrześcijańskiej matki pożądaną rzeczą przyjęcie kościelnego błogosławieństwa w chwili tak zwanego wywodu.

126. W jaki sposób odnawia się łaskę Sakramentu małżeństwa?

Łaskę Sakramentu małżeństwa odnawia się:

1) przez to, że małżonkowie przyrzeczoną przed ołtarzem wierność, ślubują sobie częściej wzajemnie w szczerej i chrześcijańskiej miłości; to zaś w roku powinni szczególnie czynić w dniu ich zaślubienia i dla uśmierzenia powstałych może kłótni;

2) przez to, że gorąco proszą Boga o udzielenie im łask sakramentalnych, szczególnie w godzinach ciężkiej próby i doświadczenia, a to uskutecznia się najlepiej odprawianiem modlitw kościelnych ze Mszy ślubnej.

127. Jak można urządzać i odprawiać chrześcijańskie nabożeństwo w domu?

Chrześcijańskie nabożeństwo można w domu urządzać:

1) przez wspólne odprawianie modlitwy porannej, wieczornej, przed i po jedzeniu, i jeśli można przez odmówienie Różańca świętego;

2) przez czytanie budujących pism;

3) przez nabożne używanie przedmiotów do nabożeństwa służących, jak n. p. krzyża, obrazów świętych i wody święconej.

128. W jaki sposób powinno się pielęgnować i utrzymywać chrześcijański porządek w domu?

Chrześcijański porządek powinno się w domu pielęgnować:

1) przez mądry podział dla wszystkich członków rodziny i przez dokładne jego przestrzeganie;

2) przez mądre i uporządkowane podzielenie pracy i przez dozór poleconych zatrudnień;

3) przez ścisłe przestrzeganie w domu moralnej karności.

129. Jakie związki stanu ma się małżonkom polecać?

Małżonkom powinno się polecać:

1) wogóle owe związki, które z modlitwą łączą także naukę stanu i przyjmowanie Sakramentów św.;

2) przedewszystkiem poleca Ojciec nasz święty Papież Leon XIII. jak najgoręcej wszystkim małżonkom «Związek chrześcijańskiej familii»;

3) poleca się nadto istniejące już w ich parafiach związki stanu.

DODATEK.

Modlitwy służące do odnawiania łaski św. Sakramentu małżeństwa.

Modlitwa chrześcijańskiej rodziny,

która może służyć za wspólną poranną albo wieczorną modlitwę.

O Boże dobroci i miłosierdzia! Twej wszechmocnej opiece polecamy nasz dom, naszą rodzinę i wszystko, co posiadamy. Błogosław nas wszystkich, jak błogosławiłeś świętą Familię w Nazarecie.

Najświętszy Odkupicielu Jezu Chryste! Przez miłość, dla której stałeś się człowiekiem, by nas wyratować — przez miłosierdzie, dla którego umarłeś za nas na krzyżu, prosimy Cię błogosław nasz dom, naszą rodzinę i naszych domowników. Zachowaj nas od wszelkiego złego i od zasadzek ludzi, strzeż nas i ochraniaj od błyskawic, gradu,

ognia, powodzi i niepogody, zachowaj nas od gniewu Twego od nienawiści i złych zamiarów nieprzyjaciół naszych, od zarazy, głodu i wojny. Nie dozwalaj, by ktoś z nas umarł bez św. Sakramentów. Udziel nam błogosławieństwa Swego, byśmy stale i mężnie wyznawali naszą wiarę, która do uświęcenia prowadzi, byśmy w cierpieniach i utrapieniach zachowywali naszą nadzieję i w miłości ku Tobie i ku bliźniemu ustawicznie wzrastali.

O Jezu błogosław i broń nas!

O Maryo, Matko, łaski i miłosierdzia! błogosław nas, ochraniaj nas przed złym duchem, prowadź nas Twą macierzyńską ręką na tym padole płaczu, pojednaj nas z Twym Synem i polecaj nas Jemu, byśmy się stali godnymi obietnic i przyrzeczeń Jego.

Św. Józefie, żywicielu naszego Zbawcy, obrońco Jego świętej Matki i głowo Rodziny świętej, bądź naszym orędownikiem, błogosław i ochraniaj w każdym czasie nasze pomieszkanie.

Św. Michale broń nas przeciw wszystkiej złości piekła.

Św. Gabryelu spraw niech poznamy świętą wolę Boga.

Św. Rafaelu zachowaj nas od chorób i niebezpieczeństw życia.

Św. Aniele Stróżu strzeż nas dzień i noc na drodze zbawienia.

Święci Patronowie, proście i wstawiajcie się za nami u tronu Boga. Tak! Błogosław ten dom Boże Ojcze, Ty, któryś nas stworzył, Boże Synu, Ty, któryś za nas na krzyżu cierpiał, Boże Duchu św., Ty, któryś nas przez chrzest św. uświęcił.

Niech Trójca Przenajświętsza raczy nasze ciało zachować, naszą duszę oczyścić, naszem sercem kierować i prowadzić nas do wiecznego życia.

Cześć i chwała niechaj będzie Ojcu, Synowi i Duchowi św. Amen.

(200 dni odpustu raz na dzień Leon XIII. 19 stycznia 1889).

Modlitwa chrześcijańskiej rodziny, by się poświęcić św. Familii.

O Jezu! mój najmiłościwszy Odkupicielu, któryś z niebios zesłany został, by świat Twą nauką i Twym przykładem oświecić. Pragnąłeś spędzić najwięcej lat życia Twego doczesnego w nizkim domku w Nazarecie, poddany Maryi i Józefowi, by uświęcić tę Familię, która miała być obrazem wszystkich rodzin chrześcijańskich: przyjmij przeto łaskawie i naszą, która Ci się całkiem teraz oddaje.

Zachowaj i ochraniaj ją i ustal w niej mocno Twą świętą bojaźń, jako też pokój i zgodę chrześcijańskiej miłości, by się podobną stała boskiemu obrazowi Twej św. Familii, by wszystkie jej członki dostały się razem do wiecznej szczęśliwości.

O, Maryo, najukochańsza Matko Jezusa Chrystusa, a także i nasza Matko! spraw przecież Twą łagodnością i dobrocią, aby Jezus to nasze zaofiarowanie się łaskawie przyjąć raczył i udzielił nam swych dobrodziejstw i błogosławieństwa.

Św. Józefie, Ty najświętszy obrońco Jezusa i Maryi, przyjdź nam z pomocą Twemi prośbami we wszystkich potrzebach duszy i ciała, byśmy mogli z Tobą i z błogosławioną Dziewicą Maryą Boskiemu Odkupicielowi Jezusowi Chrystusowi wieczną chwałę i dzięki składać.

(Odpust zupełny w dniu wstąpienia dla wszystkich członków, jeżeli odmawiają powyższą zatwierdzoną od Kongregacyi Obrzędów formułę poświęcenia. Leon XIII. 20 czerwca 1892).

Modlitwa codzienna przed obrazem św. Rodziny.

O najmiłościwszy Jezu! Ty, któryś Twemi niewypowiedzianemi cnotami i przykładami Twego ukrytego życia uświęcił tę przez Cie-

bie na ziemi wybraną Familię, spojrzyj łaskawie i na tę naszą rodzinę, która u stóp Twoich błaga Cię o łaskę. Pamiętaj, że jest Twą rodziną, bo się szczególnie Tobie poświęciła i ofiarowała. Ochraniaj ją łaskawie wyrywaj z niebezpieczeństw, pospieszaj jej z pomocą we wszelkich potrzebach, daj jej łaskę wytrwania w naśladowaniu Twej świętej Familii, by Ci wiernie służąc i Ciebie miłując na ziemi, mogła Cię kiedyś chwalić i czcić w niebie.

O Maryo, najmiłościwsza Matuchno, błagamy Cię o Twą opiekę, mocno przekonani, że Twój boski Syn Twych próśb wysłucha.

Także i Ty, przezacny Patryarcho, św. Józefie, Twem potężnem wstawiennictwem, przybądź nam na pomoc i przedłóż Jezusowi nasze prośby na ręku Maryi.

(Odpust 300 dni za każdy raz mogą członkowie uzyskać, którzy powyższą modlitwę przed obrazem św. Familii odmawiają. Leon XIII. 20 czerwca 1892).

Jezus Marya Józefie św., oświecajcie, wspomagajcie i ratujcie nas. Amen.

(Odpust 200 dni raz na dzień. Leon XIII. dnia 20. czerwca 1892).

Modlitwa małżonki[1]).

O, Boże! Ty, któryś z nicości Twą wszechmocną siłą świat stworzył cały, Ty, któryś po uporządkowaniu wszechświata, człowiekowi na obraz i podobieństwo Twe stworzonemu niewiastę za nieodłączną udzielił towarzyszkę, Ty, któryś ciału niewiasty z ciała męża początek dał, nauczając przez to, że to, coś Ty uznał za dobre w jedno złączyć, nie śmie być więcej nigdy rozłączone; o Boże! Ty, któryś połączenie małżeńskie uświęcił tak wzniosłą tajemnicą, żeś we związku małżeńskim tajemnicze poślubienie Chrystusa i Kościoła odbił; o Boże! Ty, który z mężczyzną łączysz i ludzkie towarzystwo według pierwotnego urządzenia tem błogosławieństwem obdarzasz, które tylko samo ani winą grzechu pierworodnego, ani wyrokiem kary potopowej zniesione nie zostało, popatrz na mnie łaskawie, na Twą służebnicę, która złączywszy się teraz węzłem małżeńskim, błaga Twej pomocy i opieki; spraw, by moje małżeństwo stało się jarzmem pokoju i miłości, bym pozostała wierną i czystą małżonką w Chrystusie, bym obyczajnością i skromnością poszanowania, wstydliwością zaś czci go-

[1]) Po Mszy ślubnej.

dną się stała, abym była pełną nauki niebieskiej i płodną w potomstwo; użycz mi siły i mocy we wierze, wierności i w zachowywaniu przepisów i spraw, bym wreszcie dostała się do niebieskiego mieszkania.

Rachunek sumienia.

Po wezwaniu Ducha św. zapytaj się:

1) Kiedym był(a) ostatni raz do spowiedzi?

2) Czym zataił(a) jaki grzech ciężki?

3) Czym wtenczas obudził(a) szczery żal za grzechy i powziął(ięła) postanowienie więcej ich nie popełniać?

4) Czym przyjął(ęła) Komunię św. w stanie grzechu śmiertelnego? Stało się to także i w czasie wielkanocnym? Czym przyjął(ęła) inny Sakrament, np. Sakrament bierzmowania albo małżeństwa w stanie grzechu ciężkiego?

5) Czym zadaną pokutę dokładnie odprawił(iła)?

6) Czym szkodę bliźniemu wyrządzoną według sił na nowo naprawił(iła)?

I. O dziesięciu przykazaniach Bożych.

1. Przykazanie

1) Czym dobrowolnie powątpiewał(a) o której prawdzie wiary?

2) Czym się z upodobaniem przysłuchiwał(a) rozmowom przeciw wierze? Czym czytał(a) pisma wrogie wierze? Czym nie mówił(a) przeciw wierze?

3) Czym nie rozpaczał(a) lub niedowierzał(a) Bogu? Czym nie grzeszył(a) zbytnią ufnością w miłosierdzie Boże?

4) Czym się zaniedbywał(a) w nauce religii przez to mianowicie, żem rzadko słuchał(a) kazania?

5) Czym nie szemrał(a) przeciw Bogu?

6) Czym nie wierzył(a) w zabobony?

7) Czym nie był(a) przy modlitwie dobrowolnie roztargniony(a)?

8) Czym nie opuszczał(a) modlitw codziennych (porannych, wieczornych, przed i po jedzeniu)?

9) Czym nie opuszczał(a) ćwiczeń religijnych np. przyjmowania św. Sakramentów li tylko z obawy przed ludźmi?

2. Przykazanie.

1) Czym nie bluźnił(a) przeciw Bogu?

2) Czym nie szydził(a) z rzeczy świętych?

3) Czym nie wymawiał(a) lekkomyślnie albo w gniewie imion Świętych? Czym nie przeklinał(a), złorzeczył(a)?

4) Czym bez potrzeby, albo we wątpliwości, a może nawet fałszywie przysięgał(a)?

5) Czym ślubów złożonych Bogu nie złamał(a)?

3. Przykazanie.

1) Czym Mszy św. w niedziele i święta z własnej winy nie zaniedbywał(a), albo czym jej całej wysłuchał(a)?

2) Czym się w kościele nienabożnie i nieprzyzwoicie zachowywał(a)?

3) Czym w niedziele i święta bez potrzeby nie robił(a) co ciężkiego sam, albom nie rozkazał(a) innym czegoś podobnego?

4) Czym drugich od uczęszczania na nabożeństwa obowiązkowe nie odciągał(a)?

4. Przykazanie.

1) Czym się względem rodziców i przełożonych zachowywał(a) krnąbrnie, po grubiańsku, albo ich nie słuchał(a)?

2) Czym nie życzył(a) im czego złego?

3) Czym ich nie martwił(a), gniewał(a), lub czym zaprzestał(a) modlić się za nich?

4) Czym nie naśmiewał(a) się ze starszych?

5. Przykazanie.

1) Czym nie szkodził(a) sobie lub innym na życiu lub zdrowiu?

2) Czym kogo nie przezywał(a)? Czym nie życzył(a) komu czego złego?

3) Czym nie żywił(a) w sercu przeciw komu nienawiści, nieprzyjaźni?

4) Czym nie namawiał(a) kogo do grzechu?

5) Czym nie dręczył(a) zwierząt?

6. i 9. Przykazanie.

1) Czym dobrowolnie nie myślał(a) o czemś nieprzyzwoitem?

2) Czym dobrowolnie nie miał(a) chęci widzieć, słyszeć, albo czynić czegoś nieprzyzwoitego?

3) Czym mówił(a) o czemś nieprzyzwoitem, albo śpiewał(a) nieprzyzwoite piosnki?

4) Czym z upodobaniem o rzeczach nieprzyzwoitych nie słuchał(a), nie czytał(a), albo innym do czytania nie dał(a)?

5) Czym dobrowolnie na te rzeczy nieprzyzwoite nie spoglądał(a)? sam albo z innymi?

6) Czym się czegoś nieprzyzwoitego z drugim dopuścił(a)?

7. i 10. Przykazanie.

1) Czym bliźniemu przez kradzież lub oszukanie szkody nie wyrządził(a)?

2) Czym rzeczy znalezione lub ukradzione zatrzymywał(a)?

3) Czym komu co popsuł(a)?
4) Czym rzeczy kradzione przyjmował(a)?
5) Czym nie miał(a) chęci do kradzieży?

8. Przykazanie.

1) Czym kłamał(a)? Czym w ten sposób drugim jaką szkodę wyrządził(a)?
2) Czym kogo lekkomyślnie o złe rzeczy posądzał(a)?
3) Czym drugich nie oczerniał(a) i przez to szkody nie wyrządził(a)?
4) Czym o wadach czyich niepotrzebnie nie opowiadał(a)?
5) Czym plotek nie rozsiewał(a)?

II. O przykazaniach kościelnych.

1) Czym w dni od Kościoła ustanowione wstrzymywał(a) się od jedzenia mięsa; czym się także według przepisu umartwiał(a)?
2) Czym zaniedbał(a) przyjąć Najświętszy Sakrament pokuty i ołtarza w czasie wielkanocnym?

III. O grzechach głównych.

1) Czym nie był(a) zarozumiały(a) lub próżny(a)? Czym nie gardził(a) drugimi?
2) Czym nie był(a) skąpy(ą), albo surowy(ą) względem ubogich?

3) Czym nie był(a) zazdrosny(ą), albo nie cieszył(a) się ze szkody drugiego?

4) Czym nie był(a) nieumiarkowany(ą) w jedzeniu i piciu?

5) Czym nie był(a) gniewny(ą) albo kłótliwy(ą)?

6) Czym nie był(a) leniwy(ą) do pracy albo do służby Bożej?

IV. O grzechach cudzych.

1) Czym nie dopomagał(a) drugim grzeszyć radą lub czynem?

2) Czym milczenie zachował(a) wobec grzechu drugich, gdzie miałem(łam) obowiązek uwiadomić o tem rodziców lub przełożonych?

V. W szczególności powinni się zastanowić:

1) Osoby wolne nad użyciem środków i nad unikaniem niebezpieczeństw dla zachowania czystości (zob. pytania Nr 21 - 25).

2) Małżonkowie nad ich wzajemnymi obopólnymi obowiązkami (zob. pytania Nr 99, 93, 95).

3) Małżonek nad swymi poszczególnymi obowiązkami (zob. pytanie Nr 102).

4) Małżonka nad swymi poszczególnymi obowiązkami (zob. pytania Nr 103 i 109).

5) Rodzice nad ich obowiązkiem względem dzieci (zob. pytanie Nr 105, 110 i 111).

6) Małżonkowie nad obowiązkami względem swych domowników (zobacz pytania Nr 115—121).

SPIS RZECZY.